

constituitur. Ergo. Hæc opinio valde probabilis nobis videtur, si restitutio non sit quid grave respectu creditorum, et non nisi intra longum tempus fieri possit; recte enim creditores tunc rationabiliter exigere non possent ut debitor cum tanto spirituali detimento restitueret. Sic card. de Lugo et plures alii.

Quæritur utrum qui, debiti sui immemor, aliquid gratuito creditori suo donavit, ad restitutionem adhuc teneatur.

R. Evidenter tenetur: est sententia communis. Quod enim gratuito donatur, haberi non potest ut debiti solutio, nisi detur sub conditione restitutionis, si qua forte facienda sit. Ergo. Nec refert quod id donare noluisset, si debiti memor fuisset; non considerandum est enim quid in alia hypothesi factum fuisset, sed quid re ipsa factum sit. Titulo gratuito donavit, ergo debitum non extinxit. E contra, si, debitum cognoscens, aliquid gratuito apparenter donaret, sed cum formalí intentione debitum solvendi, ad aliam restitutionem non teneretur; quia cum dominium a voluntate nostra pendeat, secundum intentionem in contractibus existentem transmititur, et non aliter, quidquid exterius appareat: at in præsenti casu non datur ut donum, sed ut vera debiti solutio. Ergo.

PARS TERTIA.

DE RESTITUTIONE IN SPECIE.

Quadruplicis generis, ut diximus, distinguuntur bona, videlicet bona animi, bona corporis, bona famæ et bona fortunæ. Violatio cuiuslibet juris stricti alterius obligationem restituendi imponit: at jus strictum alterius violari potest in bonis animi, in bonis corporis, in bonis famæ et in bonis fortunæ: ergo dari potest obligatio restituendi in diversis illis bonis. De his in quadruplici agemus quæstione.

QUÆSTIO PRIMA.

De bonis animi.

Duplicis generis sunt bona animi, supernaturalia scilicet et naturalia. Bona animi supernaturalia sunt ea quæ ad æternam conducunt salutem, ut fides catholica, innocentia, etc. Bona vero animi naturalia ea sunt quæ ad ipsam hominis naturam pertinent, sicut memoria et intellectus.

PROPOSITIO PRIMA.

Qui metu vel fraude alterum in bonis animi supernaturalibus lœdit, illum, v. g., inducendo ad peccatum, a vera fide avertendo, etc., damnum istud ex justitia reparare tenetur.

Prob. Unusquisque tenetur illud reparare damnum cuius fuit causa positiva, injusta et efficax; sed qui metu vel fraude alterum induxit in peccatum, damni illius vere fuit causa positiva, injusta et efficax, nam omnes ius habent ut neque metu perturbentur, neque fraude decipientur ad hoc ut in peccatum inducantur. Et vero, qui per hujusmodi vias damnum alicui in bonis fortunæ intulisset, ad illud reparandum certo teneretur: a fortiori ergo illud reparare tenetur quod in bonis supernaturalibus animi intulit, bona siquidem animi supernaturalia multo anteponi debent bonis fortunæ. *Ita generaliter theologi.*

Hinc qui falsa docuit dogmata, qui falsis rationibus alterum ad aliquid in se criminosum induxit, ex justitia et cum propriæ vitæ periculo, fraudem suam detegere, et insuper omnia quæ inde secuta sunt damna, quantum in se est, reparare tenetur.

PROPOSITIO SECUNDA.

Qui sine metu, vi aut fraude alterum induxit in errorem vel in peccatum, v. g., suasionibus, precibus, non tenetur ex justitia, sed tantum ex charitate, damnum istud reparare.

Prob. Ille non tenetur ex justitia damnum reparare, qui nullam proprie dictam alteri fecit injuriam; sed qui sine metu, vi aut fraude alterum induxit in peccatum vel in errorem, nullam proprie dictam fecit illi injuriam: scienti enim et plene volenti non fit injuria. Ergo. Ita P. Antoine et communiter theologi, contra quos insurgit Collet, dicens veram et proprie dictam in illo casu fieri injuriam; nam inquit, ut scienti et volenti non fiat injuria, requiritur quod jus suum cedere possit: at homo jus suum cedere non potest ut in peccatum vel errorem inducatur. Ergo.

Jus autem suum eo sensu cedere potest ut nulla sit obligatio justitiae damnum ei illatum reparandi; damnum quippe in praesenti casu stricte imputari non potest ei qui precibus vel suasionibus alterum in peccatum aut in errorem inducit, sed ei qui inducitur, siquidem, etiam positis precibus vel suasionibus, cum deliberatione ad peccatum sese determinat. Ergo.

Cæterum, juxta omnes, qui alterum in peccatum aut in errorem ita induxit, tenetur saltem ex charitate, ac multo probabilius sub peccato mortali, facere quod moraliter in se est, ut illum a peccato vel errore retrahat: parvi ergo refert in praxi utrum ex justitia vel ex charitate ad illud teneatur.

Quæritur utrum qui alium ab ingressu religionis avertit, restituere teneatur.

R. Quæstio hæc iisdem omnino principiis solvenda est ac quæstiones præcedentes: qui metu, vi vel fraude, mendacio aut calumnia alterum ab ingressu religionis avertit, tenetur ex justitia metum et fraudem tollere, et damna inde secuta reparare, tum erga eum quem dece-

pit, tum erga monasterium a quo illum directe avertit. Qui precibus tantum ac suasionibus usus est, ex charitate solummodo damnum reparare tenetur.

Si autem hujusmodi persuasionibus religiosum professum ad egrediendum e monasterio induxisset, de damno erga ipsum religiosum non teneretur, nisi ex charitate, quia iste religiosus libere consensit. Nec etiam teneretur erga monasterium ex justitia: quamdiu enim religiosus professus est et laborat in monasterio, fructum sui laboris illi debet; sed sola virtute religionis, seclusis specialibus aliis circumstantiis, tenetur in monasterio remanere. Unde illicite egressus, ad restitutionem erga monasterium, propter apostasiam, non damnatur. Ergo nec damnandus est, sub hoc respectu, qui in sacrilegum egressum positive influxit aliter quam per fraudem, minas, etc. *A fortiori*, nec qui precibus, suasionibus, etc., egressum postulantis vel novitii determinavit.

Qui alterum ab ingressu religionis ea mente repellit, quia bona fide putat illum ad hunc statum a Deo non esse vocatum, aut vitam divinæ vocationi conformem non esse ducturum, nullum tenetur reparare damnum; non enim peccavit, sed bonum operatus est.

PROPOSITIO TERTIA.

Qui alium in bonis animi naturalibus lædit injuste, ex justitia damnum istud reparare tenetur.

Probatur hæc propositio iisdem omnino rationibus ac prima. Unde qui veneno, vel alio quovis modo, alterum memoria vel usu rationis privavit, tenetur ex justitia hunc morbum curare, si curabilis est, et omne damnum inde secutum reparare.

Pariter, qui ex officio vel conventione alios tenetur docere, sive artem, sive disciplinam, sive scientiam, si non fuerit satis peritus, aut si alumnos negligenter docuerit, pretium quod accepit, pro ratione suæ ignorantiae aut negligentiae restituere, et præterea damnum quod in-

tulit, errorem docendo, aut ne melius docerentur impediendo, reparare tenetur. *Est sententia communis.* Si autem gratuito et absque ulla obligatione pacti vel officii male doceret ex ignorantia vel negligentia, ad restitutionem non teneretur; cum enim ex justitia docere minime teneatur, contra justitiam non peccat si perfecte non doceat. Cavere tamen debet ne impedit quominus ab aliis recte doceantur alumni, quia tunc contra justitiam peccaret. Item si, ex perversa intentione aut advertens se insufficientem esse, eos male doceret, ad restitutionem teneretur.

QUÆSTIO SECUNDA.

De bonis corporis.

Inter bona corporis numerantur vita, membra, virginitas ad quam accedit conjugalis castitas. Itaque injuria triplici modo alicui in bonis corporis inferri potest, scilicet 1º per homicidium, mutilationem, verbera et alia hujusmodi; 2º per stuprum; 3º per adulterium.

ARTICULUS PRIMUS.

DE HOMICIDIO ET MUTILATIONE.

Sub eodem titulo homicidium, mutilationem et etiam verbera concludimus, quia quod de homicidio dicitur, servata proportione, de mutilatione, verberibus et aliis hujus generis dici potest.

Notandum est autem duplē moveri posse quæstionem de damno alteri in bonis corporis illato, quia duplex distinguitur hujusmodi damnum: unum enim dicitur naturale, quod est ipsamē amissio vite, membra alicujus, virginitatis, etc., et alterum temporale, estque suppressio bonorum fortunæ quæ damnificatus, servata vita vel corporis sui integritate, comparare sperabat.

I. Prima igitur quæstio est utrum aliqua fieri debeat restitutio pro damno naturali præcise sumpto.

Apud omnes inconcussum manet damnum naturale ex justitia reparandum esse, si reparabile fuerit; unde quia

occisor non potest hominem quem injuste occidit resuscitare, mutilator membrum quod amputavit renodare, etc., queritur an sit obligatio illud damnum per bona alterius ordinis reparandi, v. g., per pecunias mutilato vel haeredibus occisi solutas, per aliquem honorem exhibatum, per eleemosynas aut preces pro anima defuncti oblatis, etc. A crito circa illud punctum disputant theologi: alii negant esse obligationem illud damnum per bona alterius ordinis compensandi; alii affirmant.

Qui negant, hac potissimum ratione nituntur: nulla est, inquit, obligatio pro naturali damno restituendi, si justitia commutativa ad restitutionem non obligat, quando res ablata reddi non potest in se aut in æquivalenti, saltem quoad aliquam partem, et si bonum naturale nec in se, nec in æquivalenti, saltem quoad aliquam partem, reddi possit: atqui haec duo certa sunt. 1º Justitia commutativa ad restitutionem non obligat, quando res ablata reddi non potest nec in se, nec in æquivalenti, saltem quoad aliquam partem, quia ad impossibile nemo tenetur. 2º Bonum naturale reddi non potest in se nec in æquivalenti; non in se, *ut patet*; non pariter in æquivalenti, quia nulla est pecuniae summa quæ vite ablatae aut membro amputato æquivalebit, ut omnes fatentur. Ergo. Hanc sententiam docent Azor, Panormitanus, Gomez, Navarrus, Thomas Sanchez, Bannez, Vasquez, Covarruvias, apud P. Antoine, p. 2, c. 6, q. 6; Lessius, c. 9, n. 140, et alii, quos refert et sequitur card. de Lugo, d. 11, n. 5.

Contraria tamen nihilominus tenetur, ac æquitati naturali conformior esse videtur: quapropter sit

PROPOSITIO.

Aliqua restitutio ordinariæ facienda est ad compensandum naturale damnum injuste illatum.

Prob. Si nulla existeret obligatio damnum naturale, sive pecunias sive alijs bonis diversi generis reparandi, maxime, *ut patroni sententia opposita fatentur*, quia